

Napapiirin sankarit – anestesiatoimintaa Suomen pohjoisimmassa keskussairaalassa

Sami Guovddasbuohcceviessu eli Lapin keskussairaala sijaitsee Rovaniemellä, napapiirin tuntumassa luonnonkauniin Ounasvaaran sylissä. Rovaniemi-nimen on antanut tuntematon, suomalainen heimo. Sanalle rova löytyy kaksikin eri selitystä. Se voi olla muunnos saamenkielisestä sanasta roavve, joka tarkoittaa metsää kasvavaa harjua tai vaaraa, missä on joskus ollut metsäpalo. Pohjoissuomalaisissa murteissa rovalla tarkoitetaan kivröykkiötä tai kivikkoa. Rovaniemi on kansainvälinen yliopistokaupunki, alueen kaupan keskus sekä kulttuurin ja urheilun ystävien koti. Rovaniemellä asuu 60 112 ihmistä, n. 14 000 poroa ja Joulupukki. Kaupunki on pinta-alaltaan Euroopan suurin. Keskiyön aurinkoa voi hyvällä tuurilla ihastella 6.6.–7.7.

Merja Lährelä

Alkutunnelmia Lapin pääkaupungissa: pimeys ja loska vaihtuivat valoon ja ruskaan

”Se vain tuntee ken Lappiin on kulkeutunut, mitä aiemmin ollut on vailla. Portti kaupungin kunhan on sulkeutunut, tenho outo on pohjolan mailla” (Lapin jenkka, san. Tapio Rautavaara). Tämä tenho vei perheemme kolmen päivän pohdiskelun tuloksena pois Etelä-Suomen kiireistä ja elämän oravanpyörästä uusiin maisemiin.

Yöttömän yön aurinko valaisi kuutamourakkaa, kun avasimme rekan takaluukun pari vuotta sitten juhannusyönä. Pitkän matkan puuduttamat pakaralihakset alkoivat vetreytyä, kun aloimme lappaa sisään ison rekan nielemiä huonekaluja uudessa kotikaupungissamme. Jo seuraavana maanantaina tie vei uudelle työpaikalle keskussairaalaan suomen- ja saamenkielisen opaskyltin alta.

Lapin keskussairaala katselee Ounasrinteeltä Ounasvaaran kupeelta. Ylimmistä kerroksista voi nähdä kaupungin läpi virtaavan Kemijoen välkkyvän siltoineen ja talvella hiihtoladuilta voi sulavasti sujutella lähes pihaan asti. Sairaalaympäristö tuli nopeasti tutuksi ja työyhteisöön sopeutui heti. Kati liittyi myös leikkaussalin kahvihuoneen iloiseen rupattelurinkiin ja aloitti työnsä viikon kuluttua, remonttirepsikoinnin jälkeen. Ennen ruskan tuloa Kati oli jo saanut lappilaisenkin puutarhan kukoistamaan, erikoislääkäritentin tehtyä ja siinä sivussa vielä alkoi odottaa kolmatta biologista poikaamme. Liekö keskiyön auringolla ollut osuutta asiaan? Huomasimme ohimennen, että ruohoakin joutui

leikkaamaan tiheämmin valoisuuden vuoksi.

Luonto on Rovaniemellä lähellä. Sairaalan ikkunoista voi ihailia upeita vaaramaisemia ja satunnaisesti city-porojakin. Sairaalan ympärillä on upeita kukkaistutuksia, vaikka porot niitä verottavatkin. Omiin kotipenkeihimme sarvipäät eivät vielä ole uskaltaneet. Kerran kuitenkin aamunhuuruudessa kaupunginosassamme Katajarannassa nähtiin spontaania ja improvisoitua komediaa. Kääpiöwillakoiramme veti syvään vainua läheisellä niityllä ja karkasi hihna mukanaan räskyttäen sumun sekaan. Surkuhupaisa tilanne valkeni äkkiä koiranulkoiluttajalle. Porotokka juoksi pitkin katuja sitkeä ja kovaääninen kääpiöwillakoiraperäsään. Viimeisenä letkassa hölkkäsi koiran isäntä. Onneksi tokan johtajahirvas ei päättänyt realisoida kokoeroa ja sarvestaa pientä öykkäroijää.

Vuodenajat vaihtuvat

Vuodenaikojen kierron huomaa selvästi myös sairaalassa. Auringon yläkaaren painuessa tangentialisesti kohti horisonttia alkaa leikkaussaliin ilmaantua suksilla ja ”kelekalla” itsensä teloneita. Tammikuun tulipalopakkasten aikaan elämä hiljenee ja kangistuu Lapissa. Itsekin huomasin eräänä lauantaiaamuna päivystyksestä vapauduttuani kärsiväni polkupyörän ohella aamujäykkyydestä, kun mittari oli laskenut yöllä -38 asteeseen. Seuraavana arki-aamuna sain kuulla kahvihuoneessa ”sole mikhään”, muutama vuosi aikaisemmin autotkin olivat pomppineet kaduilla, kun -50 asteessa renkaat olivat jäätyneet neliöiksi.

Lapin keskussairaala

- Kuuluu OYS:n erityisvastuualueeseen. Sairaanhoidopiiriin väestöpohja 118 105, 15 jäsenkuntaa.
- Välimatkoja: Rovaniemi–Utsjoki 450 km, Rovaniemi–Kilpisjärvi 433 km, Rovaniemi–Oulu 210 km, Rovaniemi–Helsinki 800 km (junalla 10 h, lentäen n. 1 h)

Vuonna 2010:

- leikkauksia 9 514
- synnytyksiä 1 205
- synnytyspuudutuksia 595
- tehohoitajaksoja 700
- kipupoliklinikakäyntejä 1 400

- Leikkaussaleja 9. Rakenteilla 4 uutta v. 2012 valmistuvaan lyhytjälkihoitoisen kirurgian + päiväkirurgian yksikköön.
- Yhteensä 11 erikoislääkärin virkaa. Uusi LYHKI:n osastonylilääkärin virka 1.9.2011 alkaen. 1 erikoistuvan lääkäri virka.
- Ylilääkäri Merja Lahtela, osastonylilääkäri pääleikkausosasto Pirjo Ravaska, osastonylilääkäri teho-osasto Outi Kiviniemi, osastonylilääkäri kipupoliklinikka Arja Ylläsjarvi

Pitkän linjan tehohoitoa

Nykyisin 8-paikkainen, aikaansa seuraava teho-osasto perustettiin v. 1966. Vuonna 1996 luovuttiin "paperilakanoista" ja hankittiin ensimmäisenä keskussairaalana Suomessa tehohoidon tietojärjestelmä. Nykyinen järjestelmä onkin jo toista polvea. Teho-osastollamme hoidetaan vuosittain n. 700 potilasta, joista 40–50 on turisteja ympäri maailmaa. Keskimääräinen hoitoaika on 2,6 vrk. ja APACHE II -pisteet 19. Päivisin teho-osastolla työskentelee tehohoitoon pätevöitynyt anestesioologi (osastonylilääkäri) ja kardiologi. Anestesiaan ja tehohoitoon erikoistuvalla on kyetty järjestämään täysipäiväistä tehopalvelua koulutusajasta riippuen 3–6 kk. Klinikallamme on myös yhden vuoden koulutus-oikeus Oulun yliopiston tehohoitolääketieteen lisäpätevyysohjelmassa.

Kivunhoitoa kokeneissa käsissä

Meillä toimii myös kipupoliklinikka, jossa henkilökunnan laatu korvaa määrän. Pikkuruisilla resursseilla (2 kipulääkärinä ja kipuhoitajana) pusketaan 1400 poliklinikkakäyntiä vuodessa ja APS-hoitajana häirii osastolla yli 700 potilaskäynnin vuosivauhtia. Tärkeimpiä voimavaroja ovat yhdessä tekeminen ja huumori.

Päiväkirurgisia potilaita Lapin kairojen takaa

Päiväkirurgiaa on innokkaasti kehitetty ja tutkittu vuosien varrella Lapin keskussairaalassa.

Pitkistä matkoista huolimatta päiväkirurgiaprocenttimme on melkein 50 % (välillä ylikin). Etäisyyksien vuoksi olemme luoneet lappilaisen systeemin, jossa potilat käyvät esitarkastuksessa kouluttamiemme päiväkirurgisten hoitajien luona omassa terveyskeskuksessaan. Tarvittaessa tk-lääkärikin tapaa potilaan. Pitkämatalaiset yöpyvät usein sairaalan yhteydessä olevassa potilashotellissa toimenpidettä edeltävän yön.

Vuosien jahkailun ja suunnittelun jälkeen rakenteilla on uusi lyhytjälkihoitoisen kirurgian yksikkö, johon tulee 4 leikkaussalia. Uusi osastonylilääkärin virka laitetaan pian haakuun ja jäämme odottelemaan päiväkirurgiasta kiinnostuneita hakijoita ja uusia tuulia toimintaan.

Elämää pohjoisessa kuvaa hyvin runo, jonka kirjoittajaa emme kovista ponnisteluista huolimatta löytäneet. Olisimme kiitollisia, jos tekijä löytyisi tätä kautta. □

Pohjoisessa on muitakin kuin kalamiehiä, metsämiehiä, poromiehiä, pientilallisia ja jätkiä.

On virkamiehiä

Pohjoisessa ei ole vain ahdinkoa, työttömyyttä, pakkasta, poroja ja sääskiä

On valoa ja vapautta

Tilaa ja puhtautta

On ihminen

Merja Lahtela

LL, ylilääkäri

merja.lahtela[at]shp.fi

Outi Kiviniemi

LL, osastonylilääkäri

Lapin keskussairaala

Merja Lahtela

Viihtyisä potilashotellin huone, jossa pitkämatalaiset PÄIKI-potilaat voivat yöpyä.

Kevään edistyessä pimeys vaihtuu nopeasti auringon kajaan hangilla ja tunturikohteet kansoituvat. Lapin kevään lumo näkyy myös keskussairaalan arjessa. Sukset ja laudat menevät toisinaan poikittain ja ristiin, tästä johtuen pienempiä ja isompiakin traumoja operoidaan. Väestöpohjan tilapäinen kaksinkertaistuminen, suksiminen eri muodoissaan ja etanoli muodostavat yhdistelmän, jonka seurauksena pääsiäisajan päivystäjille ei juuri luppoaikaa jää. Traumaleikkaukset tehdään yleensä virka- ja ilta-aikana, eikä yön aikana tarvitse tarpeettomasti kukkua salissa tai todistella sankaritöitä.

Keskussairaalan potilaat tulevat valtavalla alueelta, pohjoista tanteretta on 29 % Suomen pinta-alasta. Ensihoidossa kuljetusmatkat ja -ajat ovat pitkiä. Pelastushelikopteri ei usein pääse lentämään, koska laajan Lapin alueella sää vaihtelee ja muuttuu nopeasti. Aivovammapotilaan leikkaushoitoon pääsy Ouluun kestää huonolla kelillä vähintään 5–7 tuntia. Rinteessä ja miksei mökin parvelle after skin jälkeen könytyssäänkiin kannattaa siis käyttää kypärää! Pohjois-Lapin synnyttäjät joutuvat siirtymään valmiusasemiin Rovaniemelle herkemällä liipaisimella pitkien välimatkojen vuoksi. Koti- tai ambulanssisynnytyksiä tapahtuu kuitenkin erittäin harvoin.

Verkostoitumista ja koulutusta

Kun välimatkat ovat pitkiä, yhteydenpito ja verkottuminen muodostuvat tärkeiksi elementeiksi kaikessa toiminnassa. Rovaniemellä alkaa nopeasti keskustelu torilla, bussipysäkillä tai yleisessä saunassa ennestään toisilleen tuntemattomienkin kesken. Etelä- tai lounaisrannikon tapaan ei lähdetä heti epäilemään keskustelun avaajan lääkityksen oikeellisuutta tai avohoitokelpoisuutta. Naapuriapuakin on ollut tarjolla jo niin paljon, että välillä suorastaan hävettää enää sitä ottaa vastaan ilman korvausta. Lappilaiseen seuraelämään kuuluu aito välittömyys ja uteliaisuus. Joskus juttuja väritetään ”Lapin lisällä”. Rovaniemellä ja Lapissa käy paljon turisteja ja eri kielten osaamista pääsee testaamaan säännöllisesti potilastyössä.

Myös erikoissairaanhoidossa käytetään ERVA-alueella verkottumista. Elektiiviset leikkauspotilaat käyvät usein anestesiaesikäynnillä alueen terveyskeskuksissa (polvi- ja lonkka-TEP). Muuten esikäyntipoliklinikat pyritään resurssien mukaan yhdistämään, esim. anestesia, kardiologi, spirometria. Pienessä sairaalassa löytyy vielä joustavuutta eikä potilaita tarvitse aina pompotella koko saira-

Petri Toljamo

Lapin keskussairaalan anestesia- ja kardiologia-työntekijät seisomassa vasemmalta oikealle: sl Maisa Töyräs, yl Merja Lahtela, oyl Pirjo Ravaska, sl Anna Jalkanen, el Meri Poukkanen, el Annukka Vinkanharju, oyl Outi Kiviniemi, oyl Arja Ylläsjärvi. Istumassa keskellä el Karin Moilanen, el Jouko Kähkönen ja el Veiko Mäesalu.

lahierarkialabyrintin läpi. Kynnys konsultointiin on matala, ja kollegoja tuntuu yhdistävän aito halu toimia potilaan parhaaksi. Keskikokoisessa keskussairaalassa pienet erikoisalajat ovat tietysti ohuita, ja usein joudutaan miettimään mitä tehdään Rovaniemellä ja mitä Oulussa.

Lapin keskussairaalan teho-osastolla on videokonsultaatiomahdollisuus OYS:n kanssa, ja yliopistosairaalan professori Tero Ala-Kokko tekee koulutusvierailuja säännöllisesti kahdesti vuodessa. Keskussairaalassa on myös mahdollista seurata OYS:n koulutusesityksiä suorina videolähetyksinä eri erikoisaloilta. Silloin tällöin tulee itsellekin suorituspainetta, kun klinikalla on 10 virassa olevaa anestesiaerikoislääkärinä ja kaikkiaan 8 erityispätevyystutkintoa, osalla kaksi. Yhteiset meetingit sujuvat analyttisessä ja huumorintajuisessa hengessä, ja koulutusvastaava huolehtii, että kaikki tärkeät ajankohtaiset asiat referoidaan viikoittain.

Erikoistuville lääkäreille järjestetään säännöllisesti koulutusta ja alkukoulutus pyritään viemään systemaattisesti läpi niin, että tarvittavat valmiudet työntekoa ja päivystystä ajatellen on helppo omak-

Vuosittain erikoistuvat lääkärit palkitsevat pehmopöllöllä seniorin, joka on ohjannut heitä esimerkillisesti.

sua. Apuna käytetään “lokkikirjaa” ja kehityskeskusteluja. Vuosittain erikoistujat palkitsevat pehmopöllöllä seniorin, joka on ohjannut heitä esimerkillisesti.

Plussat ja miinukset

Mitä saimme? Luonnon, hyvän työilmapiirin, mahdollisuuden asua virkamiespalkoin omakotitalossa keskustan parhailla paikoilla. Upeat har-

rastusmahdollisuudet (aamulla voi päättää lähtee-
kö Ylläkselle, Leville, Pyhälle vai uimahalliin, jos-
sa löytyy liukumäet ja porealtaat ihan kunnallisel-
la tasollakin). Lapset pääsevät ilman jonotusnume-
roita kesäleireille, haluamiinsa harrastuksiin sekä
englanninkieliseen päivähoitoon.

Alkuun ikävöimme alennusmyyntejä ja pää-
kaupunkiseudun kulttuuritarjontaa. Mitä opim-
me? Emme osta enää alennusmyynneistä mitään
turhaa rojua. Rovaniemellä ja Lapissa on paljon
enemmän tapahtumia ja rientoja tarjolla kuin mi-
hin viisilapsisen perheen vapaa-aika ikinä riittäisi.
Ruotsikin on ostosmahdollisuusineen aivan naa-
purissa. Helsinkiin pääsee kotiovelta puolessatois-
ta tunnissa lentäen. □

Kati Kähkönen
LL, erikoislääkäri

Jouko Kähkönen
LL, erikoislääkäri
Lapin keskussairaala

